

богатого воображення, положительной мотивации, самостоятельности, самоорганизации, творческой самореализации и многого другого.

БІБЛЕЙСКІЯ ЗАПАВЕДЗІ І НАРОДНАЯ ФРАЗЕАЛОГІЯ ЯК ФРАГМЕНТ МОЎНА-ЭТЫЧНАЙ КАРЦІНЫ СВЕТУ БЕЛАРУСАЎ

Д. П. Сёмуха

Чалавек, асобны індывідуум як своеасаблівы мікрасвет не існуе ў свеце сам-насам, а з'яўляецца часткай Космасу – макрасвету – і павінен гарманічна суіснаваць з усімі яго праявамі. Так і народная фразеалогія, беларуская моўная і культурная спадчына як своеасаблівы мікрасвет пэўным чынам суадносіцца са спадчынай, якую прынята лічыць агульначалавечай і перададзенай самім Богам-Творцам – маецца на ўвазе хрысціянская культура і яе пастулаты, вербальна замацаваныя ў Бібліі.

Адной з першаступенных задач хрысціянства, у тым ліку і Бібліі, побач з ідэяй адзінабожжа і верай ва ўваскрэсенне сына Божага, Ісуса Хрыста, з'яўлялася задача быць рэгулятарам маральна-этычных адносін у грамадстве, што перадаецца найперш праз дзесяць біблейскіх заповедзей. Таму для ўласных разваг намі быў узят змест біблейскіх заповедзей і той фрагмент беларускай фразеалогіі, які пэўным чынам з імі суадносіцца, што якраз і пацвярджае думку пра тое, што беларуская моўная спадчына не існуе ізалявана, а з'яўляецца своеасаблівым адбіткам, інтэрпрэтацыяй і асэнсаваннем таго, што Бог перадаў.

Слова «заповедзь» у беларускай мове мае такія значэнні, як:
1. Выслоўе, якое ўтрымлівае рэлігійна-маральнае прадпісанне;
2. Правіла, палажэнне, якое служыць кіруючым указаннем для каго-небудзь, чаго-небудзь [3, с.220].

Асноўная ідэя, якая падаецца праз заповедзі, – не забараніць нейкае дзеянне, а папярэдзіць яго, або, калі рэлігійнае прадпісанне парушана, то не асуджаць чалавека, а прывесці яго да пакаяння.

Заповедзь **«Не рабі сабе куміра і ніякой выявы таго, што на небе ўгары, і што на зямлі ўнізе, і што ў вадзе ніжэй зямлі»** не мае прамых адпаведнікаў у беларускай народнай фразеалогіі, а апісальна перадаецца праз папярэджанне канкрэтнай асобы (што вербальна перадаецца праз уласнае асабовае імя) не шукаць сабе куміра сярод людзей: *Пракоп – такі поп: на чым возе едзе, таму і песенькі пяе*. Варта зазначыць, што прамого адбітку заповедзі ў беларускай моўнай спадчыне няма, але разам з тым вялікі комплекс прыказак і прымавак паказвае, што беларусы адзначалі Боскае імя вялікай павагай і спадзяваліся на яго дапамогу: *Хто ж нам дапаможа, калі не ты, божа; Спаць лажыся, богу маліся, уставай, бога не забывай; Без бога і хлеба не з'еш многа і інш.*

Маральна-этычнае прадпісанне *«Не вымаўляй імя Госпада, Бога твайго, марна; бо не пакіне Гасподзь без пакарання таго, хто ўжывае імя Ягонае марна»* знайшло адлюстраванне ў моўнай спадчыне ў выглядзе наступных устойлівых моўных форм: *І самыя нягоднікі ўмеюць божкацца; Хто часта божыцца, той мала праўды кажэ. У асэнсаванні народа згадваць імя Бога (г.зн. божкацца) яшчэ не з'яўляецца паказальнікам таго, што чалавек сваімі ўчынкамі і жыццёвым вопытам адпавядае біблейскаму ідэалу. Самі дзеясловы божыцца, божкацца паказваюць на тое, што запаведзь не толькі парушалася ў народзе, але і знаходзіла сваё лексічнае ўвасабленне.*

Пераходзячы да аналізу наступнай запаведзі, трэба адзначыць, што вялікую сацыяльную ролю ў жыцці беларусаў адыгрывалі бацькі і сувязь са сваім родам. Прызначэнне запаведзі *«Шануй бацьку твайго і маці тваю, як загадаў табе Гасподзь, Бог твой, каб падоўжыліся дні твае і каб добра было табе на той зямлі, якую Гасподзь, Бог твой, дае табе»* ў беларускай фразеалогіі перадаецца наступным чынам: *Другой маткі не знойдзеш; Дарагая не так татава хата, як сам тата; Бацькоў слухаць – гора не значь. У парэміях Шануй бацьку з маткай: другіх не знойдзеш; Бацька і маці ад бога ў хаце, хто іх зневажае, дабра не знае* падкрэсліваецца Боская наканаванасць бацькоў: *другіх не знойдзеш, ад бога ў хаце* – і непавага да бацькоў параўноўваецца з непавагай да Бога, таму такога чалавека чакае пакаранне: *хто іх зневажае, той дабра не знае.*

У адрозненне ад біблейскіх матываў усхвалення чалавечага жыцця на зямлі (*«Шануй бацьку твайго і маці тваю ..., каб добра было табе на той зямлі, якую Гасподзь, Бог твой, дае табе»*), у традыцыйнай народнай культуры павялічана значэнне жыцця пасля адыходу, паказана імкненне да раю: *Хто бацьку шануе, той сабе неба гатуе. Менавіта неба – сімвал райскага жыцця.*

Аднак ў традыцыйнай народнай культуры прыказкі не абмяжоўваюцца толькі матывам павагі да бацькоў. Так, у беларускай фразеалогіі адбываецца пашырэнне гэтага матыву, і аб'ектам асаблівай павагі становяцца не толькі бацькі, але і ўвогуле старэйшыя: *Бацькоў любі, старых паважай; Старшых і ў пекле шануюць* і інш.

Варта адзначыць, што ў беларускай парэміялогіі намі не знойдзена адзінак, якія б ілюстравалі запаведзь *«Не забівай»*. Гэта сведчыць пра існаванне сістэмы табу ў дадзенай сферы побытавага жыцця. Калі слова прыраўноўвалася да дзеяння, то, адпаведна, лексічнае ўвасабленне спрыяла фізічнай рэалізацыі.

Цікавым нам падаецца асэнсаванне біблейскай запаведзі *«Памятай дзень святы святкаваць»*, бо нават ужо сама лексема «нядзеля» (у параўнанні, напрыклад, з рускім *воскресение*) адлюстроўвае гэтую запаведзь. Нядзеля – сёмы, апошні дзень тыдня, які лічыўся *не для дзела.*

Цікава, што ў традыцыйнай культуры нядзеля ўяўлялася антрапамарфічнай істотай. У народным апавяданні яна абмалёўваецца прыбранаю ў белы строй паненкаю, якую селянін ратуе ад сабак, у выніку чаго людзі маюць вольны ад працы дзень. Абазначаныя ўяўленні былі добра вядомыя і пашыраныя ў народзе, сведчаннем чаго з’яўляецца вялікая колькасць парэмій: *І дурань ведае, што ў нядзелю свята; І без папа ведаем, што ў нядзелю свята; Не заўсягды яды, як на дзяды, а працы, як у нядзелю.*

Хрысціянізацыя беларусаў паспрыяла пераасэнсаванню значэння гэтага слова. Нядзеля стала ўспрымацца як дзень Уваскрэсення Хрыста, што і знайшло сваё ўвасабленне ў беларускай фразеалогіі: *У сераду (посны дзень) не смейся, у нядзелю не плач.*

У народнай свядомасці таксама існаваў культ цнатлівасці, таму актуальнай з’яўлялася і заповедзь **«Не чужалож»** (па-руску «Не прелюбодействуй»). Сваю рэалізацыю яна знайшла ў прыказцы: *Не за то біта, што хадзіла ў жыта, а за то, што дома не начавала.* Найчасцей падобная сітуацыя падаецца іншасказальна, напрыклад, *хадзіла ў жыта.*

Як ужо было адзначана раней, беларусы ў народнай фразеалогіі адлюстравалі побытавае жыццё, таму тэма такой заповедзі, як **«Не крадзі»** была актуальнай і пашыранай. Гэтая заповедзь адлюстравана ў беларускіх устойлівых выразях наступным чынам: *Ласы на чужыя каўбасы; Лакомы на чужыя комы; Хто парасё ўкраў, таму ўвушышу пішчыць; Ведае кошка, чыё сала з’ела.* Тут варта адзначыць, што заганнысць перадаецца праз апісанне якасцей чалавека, але сам адрасат не ўказваецца нават займеннікам. Гэта гаворыць пра тое, што асоба сама па сабе не з’яўляецца прадметам увагі і што вельмі важна указаць на тое, чаго чалавеку трэба пазбегнуць.

Не менш актуальнай у штодзённым жыцці была і тэма пляткарства, падхалімства, балбатлівасці. У беларускай фразеалогіі маральна-этычнае прадпісанне **«Не кажы фальшывага сведчання на блізкага свайго»** прадстаўлена ў самабытных вобразах і дастаткова абагульненая, таму што тут выкрываецца сама няпраўда, увогуле балбатлівасць, пляткарства: *Не давай волі языку; Не ляпай пустога, бо як з цэпа сарвецца, то і галаве дастанецца.* У параўнанні з біблейскай заповеддзю, дзе адрасат лексічна выражаны (блізкі), у фразеалогіі народа – гэта абагульненая асоба, лексічна не акрэсленая.

У беларусаў на дастаткова высокім узроўні былі развітыя сямейныя каштоўнасці. Адной з найважнейшых была вернасць. Гэтая тэма адлюстравана ў заповедзі **«Не пажадай жонкі блізкага твайго»**. Пэўны адбітак яна знайшла і ў беларускай фразеалогіі. Парэмія *Не паглядай на чужых жонак: ці скасееш, ці здурнееш* змяшчае ў сабе прамую забарону, немагчымасць парушэння дадзенай заповедзі. Адметнай рысай народнай

культуры з'яўляецца лексічна выражанае пакаранне: *ці скасееш, ці здурнееш*. Такім чынам, шлях да сямейнай нявернасці катэгарычна забаронены. На аналагічным прынцыпе пабудавана і наступнае ўстойлівае выслоўе: *Сам сябе загубіш, як чужую кабеціну прыгалубіш*.

Шырока ў беларускай фразеалогіі пададзена тэма зайздрасці, хцівасці і сквапнасці, якая адлюстравана ў заповедзі **«Не жадай нічога, што належыць блізкаму твайму»**. Звычайна фразеалагічныя адзінкі пабудаваны па схеме складаназалежнага сказа з даданай азначэння: *Няхай той есці не хоча, хто чужога добра хоча; На пагібель таму, хто зайздросціць каму*. Называецца пакаранне за ўчыненае парушэнне маральнага закона для таго, каб папярэдзіць дадзеныя дзеянні, прадухіліць невыкананне заповедзі. Перададзены і «лёс» чалавека, які валодае дадзенай заганай: *Завідкі з сярэдзіны чалавека з'ядаюць*.

Прааналізаваны намі змест біблейскіх заповедзей і суадносных з імі па семантыцы адзінак народнай фразеалогіі дае падставы меркаваць, што фразеалагізмы, прыказкі і прымаўкі з фонду нацыянальнай мовы не з'яўляюцца механічным адлюстраваннем біблейскай мудрасці, вербальна прэзентаванай у заповедзях, а выступаюць ў якасці інтэрпрэтацыі індывідуальнага ўсведамлення побытавага вопыту, які ўзбуйняецца да тыповага.

Літаратура

1. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / Склаў Ф. Янкоўскі. – 3-е выд., дапрац., дап. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992.
2. Біблія / Пер. В.Сёмуха. – Duncanville (USA): World Wide Printing, 2002.
3. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: Больш за 65.000 слоў / Пад рэд. М. Р. Судніка, М. Н. Крыўко. – 3-е выд. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 2002.

НАЦИОНАЛЬНОЕ И ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКОЕ В ПОЭЗИИ С. КУНЯЕВА (СБОРНИК «МАТЬ СЫРА ЗЕМЛЯ»)

В. А. Синюк

Культура эпохи Постмодерна породила миф о возможности существования «наднациональной», «космополитической» литературы, могущей при таких качествах обладать статусом высокохудожественной. Стоит отметить, что воплощение этого мифа, противоречащего объективным законам культуры, так и не состоялось: постмодернизм не создал ни одного произведения, хоть сколько-нибудь близкого по своим художественным качествам шедеврам мировой классики, которые, к слову, не упрекнешь в национальной индифферентности и космополитизме.

«Кто не принадлежит своему Отечеству, тот не принадлежит и человечеству», – так Виссарион Белинский сформулировал идею диалектического единства национального и общечеловеческого содержания в структуре человеческой личности. Пожалуй, то же можно сказать о ли-